

Dudás Anna

A ZENEPEDAGÓGIÁRÓL. MÚLT – JELEN – JÖVŐ

Üdvözlét az olvasónak

Először is köszönöm az érdeklődést a kedves olvasónak, hogy látván a szerzőt és a címet, belepillant ezen írásba. Mondhatnám elődeink stílusában: tollat ragadtam a Kodály-évforduló és a felkérés kapcsán, hogy e tanulmánykötetbe írjam le gondolataimat a zenepedagógiáról. Tollat persze már csak virtuálisan fog a mai ember, többnyire akkor, ha aláírja a nevét. Akkor mégis miért ez a kép? Ez csak szószaporítás? Nyugodjon meg a kedves olvasó, oka van ennek, mégpedig az okok egyike a cikk írójának kora, aki a XX. század közepének szülötte, akinek zenetanulói, zenészi, zenepedagógusi élete a számítógépes, internetes világ előtti, több évtizedes múltra tekinthet vissza. Arra a korra, amikor még elég sokat körmöltünk, jegyzeteltünk, olykor görcsösen, ügyetlenül, ínhüvelygyulladást szerezve, mely aztán a hangszeres zenei tanulmányokban hátráltatott. Az életkor (ifjú/idős) nem erény, csak állapot, de a visszatekintés nagy lehetőségét, a több évtizedes, nevezetesen 44 évet meghaladó zenetanári pályafutás adja meg. Szerénytelenségnek tűnhet e bevezető, hiszen Kodály Zoltán nevéhez és a Nemzeti Alaptantervhez hogyan kapcsolható a cikk írója? Ezt itt és most bátran állíthatom, hogy mindkettő meghatározó. Természetesen a kettő közül a zeneszerző, zenepedagógus, nyelvész, a nagy magyar zenetudós javára billen el a mérleg nyelve, hiszen a kezdetektől, a tanulmányokban Ő volt meghatározó – az alaptanterv pedig, sokéves ének-zene tanári gyakorlat után, az ének-zene tanárképzésben érte a cikk íróját, épp olyan előkészületlenül, mint más pedagógusokat. E gondolatok jegyében fontolja meg a kedves olvasó, kíván-e továbbra is velem kalandozni a zenepedagógia „útvesztőiben”! Ha igen, akkor induljunk!

I. Kodály Zoltán nemzetnevelő koncepciójáról kicsit másképpen

Sokan, sokféleképpen megírták Kodály Zoltán munkásságának lényegét, tehát most ne erről szóljunk! Kodály Zoltán az első világháború után így írt az ifjú magyar nemzedékről, azokról, akik a 19. század végén születtek, és zenében vagy a tudományokban tehetségeseknek mutatkoztak. *„Jó kezdések mutatkoznak – komoly munka folyik. [...] Még néhány esztendő: rövidesen megmutatkozik, vajon megadatott-e a vetésnek, hogy megérlelődjék.”*¹ Az érlelődést jelentősen befolyásolták a világ dolgai, nevezetesen a trianoni diktátum,

---

¹ Kodály Zoltán: Magyar zene. 1925 In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (24–28. ide: 28. p.)

az ország 2/3-ának elvesztése, majd a második világhégés és az új állami berendezkedés. Nézzük azt, hogy aki a 60-as évek elején, Magyarországon, az általános iskolát kezdő átlagos gyermek, mit kaphatott–kapott az oly sokszor emlegetett–szidott szocialista oktatásban? Átlagosnak mondhatjuk a szóban forgó települést is, hiszen az egy vidéki kisváros, bár Budapesttől nem messze található, és ez vizsgálódásunkban fontos momentum lehet. Az állami berendezkedést csak azért kell megemlíteni, mert az oktatásügy nem lehet független ettől. *„Az iskolaügy politikum.” (Mária Terézia)²*

Kodály zenepedagógiai magvetése mondhatjuk, ekkorra (60-as évek eleje) már bőven szárbá szökkent. A Zeneakadémiáról kikerült tanítványok közvetlenül Kodály Tanár Úrtól, vagy közvetve az Ő követőitől kaptak egész életre elegendő muníciót. *„Hozzon a gyermeknek mindenki, amit tud: játékot, zenét, örömet. De hogy mit fogad el: bízzuk rá. Csak az a lelki táplálék válik javára, amit maga is kíván.”³*

Hogyan kamatoztatták ezt a hozományt? – Felvállalták a missziót és ezek nem nagy szavakat jelentettek, hanem tetteket. Végigjárták a város általános iskoláit, jól éneklő gyerekek után kutatva. A meghallgatott diákok szüleit megkeresték azzal a kéréssel, adjanak lehetőséget a gyermeküknek a zenetanulásra, írássák be a zeneiskolába!

Mit jelentett ez egy vidéki kisváros gyermekei életében? – Sokat. Nevezetesen azt, hogy avatott, hozzáértő pedagógusok kezei közé kerültek, és ha volt bennünk zenei találat, akkor lehetőséget kaptak annak kibontakoztatására.

A keretek: – szerveződő zeneiskola a Művelődési Házban, majd a zeneiskolásokból és a város dalolni szerető tanulóiból gyermekkorús alakítása.

A körülmények? – A mozi gépháza melletti teremben vetítéskor hangszerez órán hallható volt a filmtekerics kattogása, vagy éppen a Híradó szignálja...

Az oktatás? – A szolfézsórán a tanár úr motivációja: „Ha marad időnk rá, akkor óra végén, énekelhetünk a Százszínű csokorból.” Természetesen maradt idő. Ez mit jelentett? A tanár úr zongorakiséretével, idegen népek dalai egy– vagy kétszólamú feldolgozásban, boldog dalolással, olykor mókázással. *„Nem lehet egészen boldog ember, akinek nem öröm a zene. Erre az örömről azonban tanítani kell az emberiséget, mert magától nem jut el odáig.”⁴* Íme, csak egy példa az örömmelzésre, bár említhetnénk a tengersok gyönyörű népdalt is, amelyeket összes versszakukkal daloltak a tanulók, megtoldva „utolsó versszakként” a szolmizáló énekléssel. A relatív szolmizáció elsajátítása nem könnyű feladat, de örömteli segítővé válik a zene megfejtésében. *„Mondd meg nekem, mit dalolsz, megmondom, ki vagy. A bennünk továbbrezgő dallamok és foszlányaik olyat vallanak felőlünk, amit semmi lélekelemzés nem hoz felszínre. Bevilágítanak a lélek rejtett zugaiba, ahova másképp nem férközhettünk.”⁵*

² <https://www.nyest.hu/hirek/az-iskolaugy-politikum> (2017-05-25)

³ Kodály Zoltán: Énekes játékok. 1937 In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (63.p.)

⁴ Kodály Zoltán: Gyermeknap beszéd.1951. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (247.p.)

⁵ https://www.citatum.hu/szerzo/Kodaly_Zoltan

A tanulók, gyermekek, mindig keresték/keresik és jó esetben megtalálták/megtalálják a játék, a nevetés lehetőségeit akár a tanórákon is. A nevetés, jókedv felszabadít, gátlásokat old fel, és különösen értékes, ha a tanár, a példakép partner a derűben, helyes mederben tartva azt. Ez volt az akkori és lehet a mai gyermek számára a kiegyensúlyozott, boldog felnőtt lét előfutára, alappillére. A derűs ember nyitott a világra, nyitottsága hat a hangképző szerveire, megnyitja a toldalékcső (a gége fölötti üregrendszer összességének elnevezése) rezonáns üregeit – mely a hang színét, egyéni csengését adja – és ettől szebb, fényesebb lesz az énekhang. *„Nálunk alig minden huszadik ember használja helyesen beszélő és lélegző szervét. Ezt is az énekórán kellene megtanulni. A ritmus idegfigyelmező ereje, a gége és a tüdő tréningje közvetlenül a testnevelés mellé kapcsolja az éneket. Mind a kettő naponként szükséges, nem kevésbé, mint az étel.”*⁶

A kórus? – A felkészülési időszakban, olykor reggel 7 óra előtt szólampróba, aztán irány az iskola. Túlterheltségről nem beszélt senki, annál inkább a várható sikerről, vagy arról, melyik zeneszerző látogat el a kóruspróbára, és mondja el, hogyan szólaltassák meg a művét. Bárdos Lajos pl. ott és abban az időben Fújd a sípot! című művét meghallgatta próbán a kórus előadásában, és vezényelte is. Hatalmas, maradandó élmény egy gyermek számára. *„Van-e jobb szemléltető eszköze a társadalmi szolidaritásnak, mint a kar? Sokan egyesülnek valaminek a megvalósítására, amit egyes ember, ha mégoly tehetséges, egymaga nem tud megvalósítani. Ahol minden ember munkája egyaránt fontos, s ahol egyetlen ember hibája mindent elronthat.”*⁷

Kórusmozgalom – a gyökerek

Az a gyermekkari élet, melybe belecsöppentek a kisváros úttörőkórusának tagjai, az a 20-as évektől építkező kórusmozgalom egy szelete. Az Éneklő Ifjúság mozgalom indulásáról, szakmai vezetőiről, időszakos megszűntetéséről, majd újraindulásáról Raics István⁸ így tájékoztat:

„Az Éneklő Ifjúság mozgalom a közös éneklés élményének megszerettetése és széles körben való elterjesztése céljából indult. Az 1920-as évek végén a Kodály Zoltán köré tömörült énekpedagógusok kezdeményezték, s azt is feladatuknak érezték, hogy elfogadtassák az iskolákkal Kodály modern zenepedagógiai elveit. A mozgalom vezérkarát – Kodály mellett – Bárdos Lajos, Ádám Jenő, Kerényi György, Rajeczky Benjamin alkották. [...] A mozgalom lapja Énekszó címmel 1933 októberétől jelent meg az énektanárok

⁶ Kodály Zoltán: Gyermekkarok. 1929. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974, (38–45. ide: 40. p.)

⁷ Idézett mű: 40. p.

⁸ Raics István (1912–1986) költő, műfordító, író, zenekritikus, zongoraművész. A 30-as évek végétől az Éneklő ifjúság c. folyóirat munkatársa és a Kis Filharmónia ifjúsági hangversenyek szervezője, közreműködője, 1963-tól a Muzsika c. folyóirat állandó munkatársa, 1970-től a Kóta c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja volt. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC12527/12652.htm>

számára, 1941 szeptemberében indult meg a mozgalom ifjúsági lapja, az Éneklő Ifjúság. A magyar iskolaügy 1948. évi szocialista átszervezése során az Éneklő Ifjúság mozgalmát megszüntették, lapjainak engedélyét bevonták. 1978 őszén jelent meg hivatalos közlemény az Éneklő Ifjúság felújításáról.”⁹

Az Éneklő Ifjúság folyóirat első számának bevezető cikkét Kodály írta. Kultúráról, zenei analfabetizmusról, zenei ízlés neveléséről egyaránt említést tesz e rövid beköszöntőben.

„Mélyebb zenei műveltség mindig csak ott fejlődött, ahol ének volt az alapja. A hangszer a kevesek, kiváltságosak dolga. Az emberi hang, a mindenkinek hozzáférhető, ingyenes és mégis legszebb hangszer lehet csak általános, sokakra kiterjedő zenekultúra termő talaja.”¹⁰

A KÓTA honlapján e kórusmozgalomról, valamint annak továbbéléséről ma ezt olvashatjuk: „A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége – KÓTA és szakmai elődei a »Magyar Kórus«, valamint a »Bartók Szövetség« 1934 óta szervezi az »Éneklő Ifjúság« hangversenyeket, amely 1934 óta élő mozgalommá terebélyesedett. A Szövetség Ifjúsági és Zenepedagógiai Szakbizottsága fontosnak tartja, hogy az Éneklő Ifjúság Napja (április 28. az első Éneklő Ifjúság hangverseny emlékére) hagyománnyá váljék.”¹¹

A történeti adatokat, azt az egy kiragadott, vagy akár több példát is (nem is nagyon kellene keresni, bizvást találunk) összerakva, egy dologban biztosak lehetünk: példátlan méretű, minőségű zenepedagógiai szándék találkozott, összegződött a 20. század első évtizedeitől és terebélyesedett kis – nagy vonalakban – a század végéig.

„Kodály erőfeszítései a húszas évek második felétől kezdve a magyar kórusmozgalom addig példátlan fellendülését eredményezték. A mozgalom elő fecskéi a polgári iskolás énekkarosok voltak. Az Éneklő Ifjúság mozgalom bámulatos terjedésének egyik fő mozgatórugója az iskolai ének tantárgy tartalmának és módszertanának gyökeres átdolgozása volt, amelyben Kodály mellett fontos szerepet játszottak tanítványai, munkatársai. Egész sor olyan mű jelent meg néhány év leforgása alatt, amelyek határozottan segítettek a kodályi zenepedagógiai elvek széleskörű terjesztésében, országos méretű gyakorlati alkalmazásában. (Énekes Ábécé, Szó-Mi füzetek, Éneklő Iskola stb.) 34. p. A mozgalom töretlen térhódítását nagymértékben megkönnyítette a tény, hogy a háború után, még 1945 augusztusában kialakított új iskolatípus, az általános

---

⁹ Ir. Raics I.: Hogyan indult útjára az Éneklő Ifjúság? Éneklő Ifjúság, 1942. 6.; Mészáros I.: Kodály és az Éneklő Ifjúság-mozgalom. Ped. Szle, 1967. 6. 521–531. <http://www.bacstudastar.hu/eneklo-ifjusag> (2017.05.10.)

¹⁰ Kodály Zoltán: Éneklő Ifjúság (1941.) In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (117. p.)

¹¹ http://www.kota.hu/index.php?option=com_content&view=category&id=20

iskola ének-zene tantárgyának tanterve Kodály intenciója alapján készült: a tanítás a magyar népdalra épült, és eszköze a relatív szolmizáció lett. Az első általános iskolai ének tankönyvet maga Kodály Zoltán állította össze Ádám Jenővel közösen. 36. p.¹²

Pukánszky Béla¹³ Kodály zenepedagógiai munkásságának életreform–motívumairól akkor írt az Iskolakultúra pedagógiai folyóirat 2005-ös számában, amikor idehaza a koncepciót már alaposan megtépták. E munkájában a szerző rámutat, hogy ténylegesen az új életstílus megteremtését a népdal nevelő erejével és a népzeneire alapozott új nevelési programmal támogatta Kodály. *„Kodály Zoltán halála után (1967. március 6.) a mozgalom sokat veszített lendületéből, de az elszánt Kodály-tanítványok és követők jóvoltából ma is jelen van iskoláink egy részében. A pedagógiaelméleti diskurzus síkján ma már kevesen vitatják, hogy a kodályi pedagógia egészét tekintve jóval több, mint zenepedagógiai módszerek együttese. Általános érvényű pedagógiai rendszer ez, amelynek célja egy új, esztétikai és ennek révén etikai tartalmakban gazdagabb embertípus kimunkálása a lehető legdemokratikusabb eszközökkel. Ráadásul Kodály pedagógiája egy sajátos életreform-pedagógia abban az értelemben, hogy az esztétikai szempontból igényes együttes éneklés örömeivel járult hozzá a közösségbe szervesen illeszkedő, azt sajátos értékeivel gazdagító egyén tartalmasabb életformájának kialakításához. Mindezek ellenére tény, hogy ez a nagyvű nevelési koncepció napjainkban már nem tölt be olyan kitüntetett szerepet iskoláinkban, mint egykoron. Az okok – mint mindig – ez esetben is szerteágazóak. A sokat hangoztatott »pedagógiai pluralizmus« jegyében talán indokolható lehet háttérbe szorulása, de hiánya érzékelhető ürt hagy maga után zenében és pedagógiában egyaránt.¹⁴* A koncepció tömör, világos, remek bemutatása. Ha a történeti távlatokat az ember megélte, és más tapasztalatokkal rendelkezik a korról, a történekekről, akkor bátran állítja a neveléstörténet kutatójának egy ponton ellentmondva: a mozgalom csak később veszített lendületéből.

E ponton térjünk vissza a vidéki kisváros életébe, a 60-as évekbe, amikor a citáltumban említett dátum szerint, a mester halálának híre a gyermekkart és karnagyát érte. Megrendülésük, emlékezésük módja a kodályi tanítványokhoz méltó dalolás: a Nagyszalontai köszöntővel búcsúztak: *„...annyi áldás szálljon Mesterünk fejére!...¹⁵*

Relatív előreszaladtunk a dolgok menetében, pedig nem gyorsan, látványosan történtek, csak úgy a hétköznapi szintjén, nem nagy ünnepek keretével, de az oktatás minőségét jelentősen javítva. Az akkori általános iskolai viszonyokhoz képest a zenei

¹² Kodály Zoltán zenepedagógiai munkásságának életreform motívumai / Pukánszky Béla In: Iskolakultúra, 2005. (15. évf.) 2. sz. p. 26–37.

¹³ Pukánszky Béla–Neveléstudományi Tanszék, Pedagógiai Pszichológiai Intézet, BTK, SZTE (a cikk datálásakor).

¹⁴ Idézett mű: 36. p.

¹⁵ Nagyszalontai köszöntő. In: Kodály Zoltán: Gyermek- és nőikarok. Jubileumi, bővített kiadás. Editio Musica Budapest, 5–6. p.

oktatás-nevelés részére határozottan mennyiségi előrelépést jelentett a zeneiskolai képzés. Abban az időben a Tanterv és utasítás – a törvényes keret – heti két énekórát határozott meg az általános tanterven tanuló diákoknak, más lehetőség pedig nem volt akkor a városban. „Valamivel több idő: egy-két órával több, igen szerény kívánság. Hogy ezt egyelőre nem teljesítik, annak oka a túlterheltségtől való félelem. Csakhogy a jól vezetett énekóra nem teher, hanem üdülés, derű és jókedv forrása.”¹⁶ Az, ami a vidéki kisvárosban zenei oktatás-nevelésben elindult, az példaértékű, a további fejlődésük íve is kimagasló, de szerencsére nem egyedi eset. Nem véletlen, – bár nem ez volt az alapvető cél – hogy azok közül, akik így nevelkedtek, többen zenei felsőoktatási képzésbe jutottak be, egyenesen a zeneiskolából. Elhivatott, tette kész Kodály–tanítványok az országban szerencsére sokan voltak, akik a magot tovább hintették, ápolták az örökséget. „Kultúra annyi, mint tanulás; megszerezni, színvonalon tartani nehéz, elveszteni könnyű.”¹⁷ Már a tanítványok tanítványai is az idősebb korosztályhoz tartoznak, de a lelkesedésük, hitük nem szállt el. Ma is hangsúlyozzák a zenei nevelés fontosságát és a kodályi gondolatok korszerűségét.

Mai terminológiával élve melyek a kodályi útravaló hatásai e történetben? Mit kaptak a tanulók?

1. Esélyegyenlőséget, mert a kiválasztók nem tekintették át a tanulók családi hátterét, a földműves család gyermeke (pl. a cikk írója), az ügyvéd, orvos, zenepedagógus, hivatalnok jól daloló gyereke ugyanazt az ajánlatot, majd oktatást kapta. A kiválasztás pillanatában a családban nevelt gyermekek száma sem számított előnynek vagy hátránynak. Ezt különösen az érti meg, aki gyermekként megélte a nagycsalád hátrányait–előnyeit. „A zene nem magánosok kedvtelése, hanem lelki erőforrás, amelyet minden művelt nemzet igyekszik közkinccsé tenni. Kapja meg belőle részét minden magyar gyermek!”¹⁸
2. Tehetséggondozást, hiszen a tehetség felismerése és gondozása elindulhat családi szinten – ideális esetben ez meg is történik –, de a valósan ítélő szakemberek bevonása, tudása nélkül rögzesebb az út, illetve könnyen vakvágányra kerülhet a tehetség. „Mert jó mérnök, vegyész stb. lehet valaki, ha tizenöt éves koráig rá sem gondol. De zeneértő nem lehet, ha hatéves korában (s játékosan még előbb) nem kezdik rendszeresen nyitogatni-gyakorolni a fülét.”¹⁹
3. Közösségi nevelést. Saját tehetségük kibontakoztatását az egyéni fejlesztéssel, mindent a közösség: kórus/zenekar munkájában hasznosítva. „...nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg

¹⁶ Kodály Zoltán: Vidéki város zeneélete. 1937. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (74. p.)

¹⁷ https://www.citatum.hu/szerzo/Kodaly_Zoltan

¹⁸ Kodály Zoltán: Zenei belmisszió – nyilatkozat. 1934. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (50. p.)

¹⁹ Kodály Zoltán: Községnevelés. 1958. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (318. p.)

*megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán: ÖRVENDJEN AZ EGÉSZ VILÁG!*²⁰

4. Tanórán kívüli zenei nevelési lehetőséget kaptak, és mivel nem a megszokott iskolai közegben mozogtak, fejlődtek kommunikációs, alkalmazkodó–képességeik, valamint az önálló és társas tanulásra való képességük.

Bár akkor még ezt a kifejezést korántsem használták: mely kompetenciáik fejlődtek?

- Az anyanyelvi kommunikációjuk, hiszen megtanulták érthetően szépen kimondani a dalok, kórusok szövegeit, hogy a közönség is értse.
- Idegen nyelvi kommunikációjuk, hiszen a zene nyelvét, szakkifejezéseit kortársaiknál korábban ismerték, tanulták meg, illetve alkalmazták; idegen nyelven is daloltak, mivel főként a szomszédos és baráti népek dalait eredeti nyelven is énekelték.
- Megismerték, elsajátították a hatékony, önálló tanulás rendjét, hiszen a zenetanulás rendezett, fegyelmezett életvitelt követel, kitartásra nevel, problémamegoldó képesség és kreativitás szükséges hozzá.
- Szociális kompetenciájuk fejlődött a közösségi muzsikálásban, mely legyen hangszeres vagy vokális, az elérendő cél, siker érdekében egyaránt nagy alkalmazkodásra kényszeríti az egyént.
- Állampolgári kompetenciájuk fejlődéséhez jelentős mértékben hozzájárult, hogy a magyar népzene, ezen belül is főként a magyar népdal – tehát nemzeti értékünk – kincsein nevelkedtek. Megismerték nagy magyar mestereink zeneműveit és igényesen, stílus hűen interpretálták azokat.
- Kezdeményezőképességük és vállalkozói kompetenciájuk fejlődését jelentette, amikor ketten-hárman összefogtak, és igényes közösségi muzsikálással színesítették saját és a környezetük életét, legyen az család, iskola vagy egyéb hely. Eközben gyakorolták a segítségadást, együttműködést és a toleranciát.
- Utoljára maradt, de a legkézenfekvőbb: az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejező-képesség, mely az igényes, maradandó mesterművek előadásával, megértésével olyan mértékben fejlődött, hogy a szép mint esztétikai kategória az életük részévé vált.

A leírtak alapján felmerül a kérdés: ennyire korszerű eszközt adott a kezünkbe Kodály Zoltán? A válasz: igen. Használjuk!

Használjuk? Vagy inkább csak hivatkozunk rá?

Miért is tartunk még mindig vagy már ismét ott, hogy az óraszámokért kell harcolnunk? Súlyos kérdések, amelyek megválaszolásában egy kis történeti áttekintés talán segít.

---

²⁰ Kodály Zoltán: Bicinia Hungarica – Ajánlás. 1937. In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (64. p.)

Történeti kitekintés

Az 1960-as évek óta már világszerte ismert az ún. „Kodály-módszer”. Értékét, elismertségét a világban az is mutatja, hogy az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára felkerült 2016. december 2-án, **és a hungarikumok közé soroljuk** 2017. márciusa óta.

Mint tudjuk, Kodály nem írt semmiféle módszertant. A magyar nemzet felemelkedése érdekében céljai között szerepelt a zenei analfabetizmus megszüntetése Magyarországon, így alakította ki nemzetnevelő zenei nevelési koncepcióját, tehát helyesen Kodály-koncepció. Kodály életében hatalmas ívű fejlődésen ment keresztül zenepedagógiánk, elég, ha erre csak a zenei tagozatos általános iskolák kialakulását, térnyerését vesszük példának.

„Első komoly lépés a közönségnevelés felé az 1950-ben megindult kecskeméti énekes általános iskola.”²¹

Kodály elgondolásai szerint a mindennapos énekóra nem azért szükséges, hogy zenészeket neveljünk, hanem hogy a testben, lélekben egészséges gyermekek zene iránt érdeklődő felnőttekké váljanak. Aki megismeri az értékes zenét, élete folyamán a közönség soraiban hallgatja, élvezi, zeneértő koncertlátogatóvá válik. A Mester gondolatai az énekes iskoláról:

„Egy fiatal vidéki tanítónő írja: »A zenei osztályok tanítása olyan élvezet számomra, amiről semmiért le nem mondanék. [...]« Mit is nevez – nem egész pontosan – zenei osztályoknak? Az ötven iskola egyikét, melyben már heti hat órában foglalkoznak énekkel kettő helyett. Sokat hallani a túlterhelésről. Nos, ez a négy óra, amely mellett valamennyi más tárgy minden órája megvan, nem túlterhelésnek bizonyult, hanem könnyítésnek, erősítő balzsamnak. Nemcsak elvégzik a többi tárgyat, hanem jobban végzik, mint más iskolák, nyilván az ének felvillanyozó hatása alatt. Nem hiába volt a MOUSZIKÉ a régi görög iskola központi tárgya. A magyar tanítóságnak arra kell törekednie, hogy lassanként minden iskolánk énekes iskolává változzék.”²²

Ezekből az iskolákból, amelyekről Kodály 1958-ban írta a fent idézett gondolatait, természetesen nem csak ötven volt, hiszen számuk az 50-es évektől fokozatosan nőtt az 1989-es rendszerváltás utánig. Napjaink értékválságában már csak mutatóban találhatók az ország egyes pontjain ilyen iskolák. A korábban említett kisvárosban a 60-as évek végén már működött egy zenei tagozatos iskola, majd 1975-ben oktatáspolitikai döntésre e cikk írójának jutott az a felemelő feladat, hogy a város egy másik iskolájában is indíthatott zenei tagozatos osztályt, felmenő rendszerben. Ezek az idők voltak a közoktatásban töltött évek

---

²¹ Kodály Zoltán: Közönségnevelés (1958). In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (317. p.)

²² Kodály Zoltán: Egy zenepedagógiai folyóirat megindulásához. (1958). In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (316. p.)

között a legszebbek. A szülők, gyerekek versengtek azért, hogy zenei tagozatra bejussanak. Felvételiztetni kellett a jelentkezők nagy száma és az indítható egy osztály limitált tanulói létszáma miatt. Az egyéb szakos tanár kollégák is kedvelték a zenei tagozatos osztályokat, mert ott más volt a légkör, a zene, a zenei tevékenységek összekovácsolták az osztályközösséget. Hét évig felmenő rendszerben épült a tagozat, majd az élet átírta a szerepeket, megváltozott a pedagógusgárda, és a vezetés már nem tartotta olyan fontosnak az emelt szintű zeneoktatást – ezután néhány év múlva már nem indítottak úgynevezett zeneis osztályokat. Kommentár helyett álljon itt egy vonatkozó Kodály-idézet:

*„Sokkal fontosabb, hogy ki az énektanár Kisvárdán, mint hogy ki az Opera igazgatója. Mert a rossz igazgató azonnal megbukik. (Néha még a jó is.) De a rossz tanár harminc éven át harminc évjáratból öli ki a zene szeretetét.”*²³

Az említett kisvárosban azóta *már a másik, egyházi fenntartású általános iskolában is megszűnt az ének-zenét emelt szinten tanuló osztály. Működik remek zeneiskola, zenei szakgimnázium, az ún. „konzi” vagy zeneművészeti szakközépiskola, de zenei tagozatos iskola, mai nevén emelt szintű ének-zene oktatás nincs egyik általános iskolában sem. Talán kevesebb ma a „harcos” ének-zene tanár? Zenei, pedagógusi tudásuk érvényre juttatása, átadása csak akkor történhet meg, ha a köznevelés érdekében minden fellelhető fórumot, minden lehetőséget megragadnak, ha megfelelő az érdekérvényesítésük. Amikor és ahol ez hiányt szenved, akkor érik/érték a zenepedagógiát pótolhatatlan, nagy veszteségek. Erről azonban a következő fejezetben szólunk, ahol áttekintjük, mit is hozott, pontosabban vett el a művészetektől, nevezetesen az zenei neveléstől a NAT.*

II. Nemzeti alaptanterv

A már említett rendszerváltás (1989) után az oktatáspolitikai új tanterv megírásáról határozott. A Nemzeti alaptantervről (továbbiakban NAT), bár valójában kérték a pedagógusok véleményét a tervezés időszakában, de a totalitárius rendszerbe kényszerített, ahhoz szokott tanárok, és itt e cikk szerzőjének személye is beleértendő, nem hittek abban, hogy tényleg kíváncsiak a véleményükre. A hosszas vajúdás után megszületett NAT készületlenül találta a pedagógusokat, akik megszokták, hogy a Tanterv és utasítás szerint kell tanítaniuk. Nem számítottak olyan helyzetekre, amelyeket a NAT életbelépése hozott számukra.

---

²³ Kodály Zoltán: Gyermekkarok. (1929). In: Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. (43. p.)

„A Nemzeti alaptanterv (NAT) a Magyar Köztársaságnak a közoktatásról szóló – az 1993. évi LXXIX. törvényben, valamint annak 1995. évi módosításában meghatározott alapidokumentuma. A törvény 9. §-a kimondja, hogy az iskolai oktatás első tíz évfolyamán folyó »nevelés és oktatás kötelező közös tartalmi követelményeit e törvény preambulumaival, a 4. § (1)-(3) bekezdésében, a 10. § (1)-(3) bekezdésében és a 13. §-ban foglalt elvekkel és jogokkal összhangban a Nemzeti alaptanterv határozza meg«.²⁴

A NAT jellemzői:

- Az évfolyamok helyett nagyobb életkori szakaszokra megfogalmazott követelmények. (1–4., 5–6. és 7–10.)
- A tudásanyagot nem tantárgyakra, hanem **műveltségterületekre osztotta, ezt is százalékos elosztásban.** (1–4. és 5–6. 12–16% 7–8. 9–12%)
- A Művészetek műveltségterület: ének-zene; tánc, dráma; vizuális kultúra, mozgókép-kultúra és médiaismeret részekből áll.

Ének-zene óraszámok:

Évfolyamok	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Heti óraszám	1	1	1,5	1,5	1	1	1	1	1	1
Éves óraszám	37	37	56	56	37	37	37	37	37	37

A táblázatban látható számok elrettentőek, elkeserítőek, de ha továbbgondoljuk, még rosszabb a helyzet. Egy-egy tanítás nélküli munkanap esetén, (ami minden évben van: pl. nevelési értekezlet, vagy fogászat miatt elmarad az óra stb.) 2-3 hét is eltelhet ének-zene óra nélkül! Marad az út a sivatagon keresztül (Kodály mondása után szabadon), marad a háttér-, a függönyzene, mert azt megkapja minden gyermek és a felnőttek is. Elég egy bevásárlás a plázában, egy adventi vásár vagy tanulás közben, jó esetben csak a szomszéd szobából átszűrődő televízió hangja, a reklámok „zenés”, zajos áradata. Ettől többnyire nem tudjuk megvédeni gyermekeinket, pedig az idegrendszernek semmi szüksége ezekre az impulzusokra, fülünknek sincs szüksége a decibelek olyan mérvű áradatára, amit a mai világ kínál, ráerőszakol. Tudjuk, a gyermek teste, egészsége a legfontosabb. A lelke, a lelki egészsége, gondolunk rá, mit teszünk érte? A lelkét is ápolni kell, ahhoz viszont a legmegfelelőbb út a művészeteken keresztül vezet. Ezt már az ókorban is tudták, számos írásos emlék tanúskodik erről.

²⁴ <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatatas/archivum/nemzeti-alaptanterv>

„Az ókori görög kultúrában Püthagorasz, Platón és Arisztotelész is foglalkozik a zene gyógyító – illetve általában a lélekre, sőt a társadalomra gyakorolt – hatásával. [...] A Krisztus előtti 2. évezred közepéről származnak, tehát hozzávetőlegesen 3500 évesek azok az egyiptomi papirusztekercsek, amelyek már részletesen leírják a zene hatását az emberi testre [...] A középkorban Ibn Butlan, 11. századi arab orvos széles körben ismert traktátusa terjesztette azt a gondolatot, amely szerint »a hangszerek és a húrok játéka segít az egészség megőrzésében és az elvesztett egészség visszanyerésében. A hangok a rossz kedély számára ugyanazt jelentik, amit az orvosság a beteg test számára«. A híres 15. századi firenzei gondolkodó, Giovanni Pico di Mirandola pedig – Arisztotelész szellemében – úgy állította fel a képletet, hogy »Az orvoslás meggyógyítja a lelket a testen keresztül, /A zene viszont a testet a lelken keresztül.«”²⁵

Mégis, az óraszámok tanúsága szerint, mintha erről megfeledkeztünk volna. Visszatekintve különböző okokra hivatkozhatunk, de ami bizonyos: ekkor hiányzott a zenészek, ének-zene tanárok érdekérvényesítése.

„A NAT bevezetésének nagy vesztesei az ember és természet műveltségi terület, a művészetek (ének-zene), a technika s az iskolák egy részében a testnevelés. Vizsgálataink is azt igazolták, hogy ezeken a területeken csökkentek legnagyobb mértékben az óraszámok.”²⁶

Akkor talán még senki nem gondolta, évtizedek telnek majd el így. Az idő haladt, az iskolák, az igazgatók, a pedagógusok, az első „ijedtség” után próbáltak a törvényi kereteknek megfelelni, de mivel felkészületlenül érte ez a fajta szabadság (erre már korábban kitértünk), kaotikussá váltak az állapotok. Mondhatni, az oktatási közállapotok hívták életre a **Kerettanterveket**.

„A Kormány a 63/2000. (V.5.) rendeletében módosította a Nemzeti alaptanterv I. fejezetét, de érvényben hagyta a NAT tíz műveltségi területét tartalmazó II. fejezetet. A kormányrendelet kimondja:

- »Az iskolák helyi tantervüket — a Nemzeti alaptantervet figyelembe véve — az oktatási miniszter által kiadott kerettantervek alapján készítik el.
- A Nemzeti alaptanterven alapuló kerettantervek évfolyamonként határozzák meg a követelményeket együttesen a tizenkettedik évfolyam végéig. A kerettantervek a követelményeknek évfolyamok szerinti tagolásakor eltérhetnek a Nemzeti alaptantervnek azoktól a rendelkezéseitől, amelyek a követelmények teljesítését a negyedik, a hatodik, a nyolcadik illetve a tizedik évfolyam végére határozták meg.

---

²⁵ Malina János: Zenével a zavarok ellen. In: Parlando 2013. <http://www.parlando.hu/2013/2013-1/2013-1-12-Malina.htm>

²⁶ Hajdú Erzsébet: A Nemzeti alaptanterv bevezetésének hatása a tantárgy- és tanórarendszer alakulására. In: Új Pedagógiai Szemle 50. évf. 3. sz. 2000. március 22–37. p.

- *A közoktatási törvény szerint a kerettantervek tartalmazzák az adott iskolafokozaton, illetve iskolatípusban folyó nevelés-oktatás általános célrendszerét, tantárgyi struktúráját, a kötelező és közös követelményeket, valamint a követelmények teljesítéséhez szükséges óraszámokat. A NAT műveltségi területeit tantárgyakká alakítják. Évfolyamonként meghatározzák e tantárgyak minimálisan kötelező óraszámait, valamint a kötelezően közös követelményeket. Az alapfokú nevelés-oktatás 1–4. évfolyamára és az 5–8. évfolyamára elkészített kerettantervek szerves egységet alkotnak. A 9. évfolyamtól az egymástól eltérő iskolatípusokhoz külön kerettantervek készültek.»²⁷*

Egészen pontosan látható, a történet legfőbb eleme a műveltségterületek lebontása tantárgyakra. A bevezetés terve és időintervallumok: 2001. szeptember 1-től a kerettantervek alapján kell oktatni az 1. az 5. és a 9. évfolyamokon. A 2004/2005-ös tanévben tehát már az összes alapfokú és középfokú iskolás diák a kerettanterveken alapuló helyi tantervek szerint tanul, a három ponton kezdődő, felmenő rendszerű bevezetés eredményeként. A kerettantervek közös alapot jelentenek a különböző pedagógiai rendszerek, tantervi változatok, helyi tantervek számára. Lehetőség van az egyéni, helyi igények szerinti eltérésekre, de a kerettantervben előírt teljes tananyagot tartalmaznia kell.

Az 1–4. évfolyam és az 5–8. évfolyam heti és évi ének-zene órák száma

Évfolyam	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Heti óraszám	1	1	2	1,5	1	1	1	1
Éves óraszám	37	37	74	56	37	37	37	37

Összehasonlítva a korábbi táblázattal, mint látjuk, jelentős elmozdulás nem történt, a 3. osztály kapott heti ½ órát. Azonban ne feledkezzünk meg a kerettanterv által „felkínált” lehetőségekről sem! Alsó tagozatra a következő: „*a nem kötelező tanórák keretének felhasználásával az iskola: – megnövelheti bármelyik készségtantárgy heti kötelező óraszámát vagy szervezhet a kerettantervben nem szereplő, speciális képességfejlesztő tevékenységet; – a készségtantárgyak kötelező óraszámának megnövelésével szervezhet emelt szintű oktatást.*”²⁸ A felső tagozat értelemszerűen az alsós munkát folytatja. Felmerül a kérdés, vajon hány iskolában éltek ezzel a lehetőséggel? Jelen volt-e a munkáját hivatásként végző, érdekérvényesítő énektanár? Maradjon ez itt költői kérdés, hiszen nem végeztünk e témában kutatást, mellyel egyik vagy másik állításunkat alátámaszthatnánk. A zenepedagógiai konferenciák, tanári eszmecserék, a posztgraduális képzésbe érkező ének-zene tanárok beszámolóit nem a fellendülésről szóltak.

²⁷ www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/kerettanterv_alkalmazasa.rtf (2017.06.12.)

²⁸ www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/kerettanterv_alkalmazasa.rtf Köttötségek és lehetőségek. 29. p. (2017. 06. 12.)

Az ének-zene oktatása, a zenével nevelés helyzete tehát stagnált, kissé pesszimistábban fogalmazva: a rombolás folytatódott, és bár a NAT többször átdolgozásra került, nagy változásokat azonban zenei téren az sem hozott. Nézzük a további változásokat!

NAT: 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

Megjelennek a kulcskompetenciák:

- Anyanyelvi kommunikáció,
- Idegen nyelvi kommunikáció,
- Matematikai kompetencia,
- Természettudományos kompetencia,
- Digitális kompetencia,
- A hatékony, önálló tanulás,
- Szociális és állampolgári kompetencia,
- Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia,
- Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség.

„Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség magában foglalja az esztétikai megismerés, illetve elképzelések, élmények és érzések kreatív kifejezése fontosságának elismerését mind a tradicionális művészetek nyelvein, illetve a média segítségével, ideértve különösen az irodalmat, a zenét, a táncot, a drámát, a bábjátékot, a vizuális művészeteket, a tárgyak, épületek, terek kultúráját, a modern művészeti kifejezőeszközöket, a fotót s a mozgóképet.”²⁹

Az évfolyamok helyett nagyobb életkori szakaszokra megfogalmazott követelmények:

1–4., 5–6., 7–8., 9–12.

Fejlesztési feladatok – Zenei alkotóképeség – Interpretáció – Improvizáció

„A zenének sokféle funkciója létezik, ezek között a megismerő, a szórakoztató, a gyógyító, a preventív szerep éppúgy megtalálható, mint a szocializáló. Ezért az éneklési készség fejlesztésekor nemcsak az életkornak megfelelő éneklés technikai képzésére, az éneklési kultúra kialakítására, az élményekből fakadó aktív zenélési kedv felkeltésére, továbbfejlesztésére kell hangsúlyt fektetni, hanem az értelmi, érzelmi kifejezés gazdagságára, az éneklés vagy éppen a tánc, a hangszerjáték személyiségépítő, teljes embert nevelő, közösségépítő, katartikus élményt magában rejtő funkciójára is, valamint az éneklés egészségfejlesztő funkciójára is.”³⁰

---

²⁹ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf (2017. 05. 30.)

³⁰ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300243.KOR (2017. 05. 30.)

NAT: A Kormány 202/**2007**. (VII. 31.) rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról.

Az ének-zene területén jelentős változtatásokat nem hozott, az életkori szakaszokkal együtt, a fejlesztési feladatok szerkezete megmaradt:

„1. Zenei alkotóképesség: 1.1 Interpretáció 1.2 Improvizáció;
2. Megismerő- és befogadó képességek: 2.1 Zenehallgatás 2.2 Zenei hallás és kottaismeret”³¹

Bár Kodály Zoltán neve említésre sem kerül a három alaptanterv egyikében sem, engedtessek meg egy idevonatkozó kodályi gondolat az improvizációról:

„... rögtönözne minden épkézláb gyermek, ha hagynák”.³²

NAT: A Kormány 110/**2012**. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról – elődeinél jelentősebb változásokat hozott.

A köznevelési rendszer egyes feladataira és intézményeire vonatkozó külön szabályokban megfogalmazódik a művészetekkel való foglalatosság mindennapos igénye.

„A mindennapos művészeti nevelés
Az alsó tagozatos nevelés-oktatás egyik kiemelt feladata a mindennapos művészeti nevelés, amely az iskola délutáni foglalkozási keretének felhasználásával is megvalósulhat, így teremtve alkalmat a tanulók különféle egyéni, kisközösségi művészeti tevékenységeinek fejlesztésére. Az 5–12. évfolyamokon folyamatosan biztosítani kell a művészeti nevelés tanórai és tanórán kívüli iskolai feltételeit, lehetőségeit.”³³

A kulcskompetenciák alapvetően nem változtak, csak a felsorolás sorrendisége, de ebből nem vonunk le messzemenő következtetéseket. A természettudományos kompetencia kiegészült a *technikai* kompetenciával.

„A nevelés-oktatás 12 évfolyama egységes folyamat, amely három képzési szakaszra oszlik. A Nat-ban meghatározott fejlesztési feladatok az egyes képzési szakaszokhoz kapcsolódnak. Ezek a következők: az alapfokú nevelés-oktatás szakasza: 1–4. évfolyam; 5–8. évfolyam; a középfokú nevelés-oktatás szakasza: 9–12. évfolyam.”³⁴

---

³¹ http://www.zipernowsky.hu/letoltes/kerettanterv/nat_070815.pdf (2017. 05. 30.)

³² Kodály Zoltán: Gyermekkarok. (1929). In: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 38–45. ide: 44. p.

³³ Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám 10649 p. http://www.budapestedu.hu/data/cms149320/MK_12_66_NAT.pdf (2017. 05. 30.)

³⁴ Uo., 10658 p.

Az ének-zene alapelvek és célok részben megjelent Kodály Zoltán neve, koncepciója, mint zenei nevelésünk alapja. A XX. század zenei nevelési elveinek számunkra legfontosabbikát, a világhírű zenei nevelési koncepciót joggal hiányolták a korábbi alaptantervek-ből az ország zenészei és zenetanárai.

„Ének-zenei nevelésünk alapja a Kodály-koncepcióra épülő zenepedagógiai gyakorlat, azaz a teljes embert fejlesztő pedagógia, melynek középpontjában az európai műveltségű, a magyar nemzeti hagyományt őrző és interpretáló, nyitott, kreatív és közösségi ember nevelése áll.”³⁵

Így ezzel a mondattal nagy adósság törlesztése történt meg.

A fejlesztési feladatok szerkezete az alábbiak szerint módosult:

- „1. Zenei reprodukció
  - 1.1. Éneklés
  - 1.2. Generatív (önállóan és/vagy csoportosan alkotó), kreatív zenei tevékenység
  - 1.3. Felismerő kottaolvasás
- 2. Zenei befogadás
  - 2.1. A befogadói kompetenciák fejlesztése
  - 2.2. Zenehallgatás³⁶

Az eddig nem használt kifejezések némi magyarázatot kívánnak és ezt az alkotók is így gondolták, meg is tették:

- „1. Zenei reprodukció
  - 1.1. Éneklés

A tantervben meghatározott zenei anyag megszólaltatása egy- vagy többszólamú énekléssel, illetve hangszeres kísérettel történhet. Az éneklést kiegészítő tevékenységként javasolt a tanulók által könnyen elsajátítható hangszerek használata, valamint az énekórai műhelymunka kiegészítése kórusénekléssel. Az alsóbb osztályokban a gyermek- és játékdalok tanulása és előadása sok mozgással történjen (ritmikus mozgás, táncos koreográfia, szabad mozgásos improvizáció).

- 1.2. Generatív, kreatív zenei tevékenység

Zenetanításunkban fontos szerepet kell biztosítani az alkotó- és önkifejező tevékenységnek. A generatív zenei tevékenység leggyakrabban használt formája az énekes vagy hangszeres improvizáció, amely a tanítás legkülönbözőbb témáihoz és fázisaihoz kapcsolódhat. A zenei tudás mélységét a zenei ismeretek és a generatív készségek megfelelő aránya határozza meg.

---

³⁵ Uo., 10784 p.

³⁶ Uo., 10785 p.

1.3. Felismerő kottaolvasás

*A zenei olvasás és írás a zene értésének és szeretetének eszköze, általa olyan kódrendszer kulcsát kaphatják meg a tanulók, amely abban segíti őket, hogy hatékonyan eligazodjanak a zenei tartalmakban. A fejlesztés részei: ritmikai, metrikai, dallami és formai elemek, tonális hallás fejlesztése, többszólamú készségek, valamint a kottaolvasáshoz és íráshoz feltétlenül szükséges elméleti alapok.*³⁷

Az éneklés pont (1.1.) alatt láthatjuk és örömünkre szolgál a kóruséneklés szorgalmazása, amelyhez bő 70 év távlatából, Kodály 1941-es gondolatai ide kíváncsoznak: „Mondhatni: nem tud tisztán énekelni, aki mindig csak egy szólamban énekel. Az egyszólamú tiszta éneket is csak két szólamban lehet egészen megtanulni. A két szólam egymást igazítja, egyensúlyozza.”³⁸ A tiszta éneklésen túl, ne feledkezzünk meg a kórusok közösségnevelő, közösségalkotó szerepéről sem! A „mindenki egyért, egy mindenkiért” gondolatísága, gyakorlata, már gyermekkorban személyiségjeggyé válhat, és később, a felnőttletben segítheti a szocializációt, túl azon, hogy az amatőr kórusmozgalom a szabadidő hasznos eltöltésének remek, lélekemelő lehetősége.

A generatív szó jelentései (1.2.): okozó, nemző, létrehozó, gerjesztő.³⁹ A generatív tevékenység, az alkotás, az improvizálás a kreatív emberré váláshoz vezető úton elengedhetetlen, az ének-zenei nevelés játékos mozzanataként a tanulói státusz emelésére is alkalmas tevékenységi forma.

A felismerő kottaolvasás (1.3.) kapcsán ismét Kodály gondolataihoz, tervéhez nyúlunk vissza. A kottaolvasás megtanulása időigényes feladat. „Az a gyermek szerencsés, aki a kottaképhez fűződő első asszociációit a saját hangjával maga építi fel.”⁴⁰ A zenei analfabetizmus megszüntetése, melyet a Százéves tervében: „Jósolni nem tudunk. De ha a szaktanítás elve 1968-ra, száz évvel a népiskolai törvény születése után megvalósul az életben is: bizton remélhetjük, hogy mire 2000-et írunk, minden általános iskolát végzett gyermek folyékonyan olvas kottát.”⁴¹ szorgalmazott, 2000-re megvalósíthatónak látott, nem következett be, és ma is messze vagyunk ettől a céltől. A kottaolvasás, a készségek fejlesztése heti 1-2 énekórával még csak álmunk sem lehet, ha a realitás talaján állunk. A „felismerő” jelző a kottaolvasás előtt, valójában értelmezhetetlen.

³⁷ Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám 10786 p. http://www.budapestedu.hu/data/cms149320/MK_12_66_NAT.pdf (2017.05.30.)

³⁸ Kodály Zoltán: Énekeljünk tisztán! – Előszó (1941). In: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 83–87. ide:83. p.

³⁹ <http://www.kislexikon.hu/generativ.html>

⁴⁰ Kodály Zoltán: A zenei írás-olvasás módszertana – Előszó Szőnyi Erzsébet könyvéhez. (1954). In: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 292–295. ide: 294. p.

⁴¹ Százéves terv. In: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 207–209. ide: 209. p.

Egy kódrendszerről, a zenei írás-olvasás kódrendszeréről, annak fontosságáról, elsajátításáról rendelkezik a NAT, célul tűzve a zenei anyagokban való eligazodást. Zenepedagógusként itt és most csak a legalapvetőbb tényezőkre fókuszálunk: amennyiben nem tudatosítjuk az egyes ritmikai, dallami elemeket, nem gyakoroljuk be azokat, nem emeljük készségszintre, akkor mit ismer fel a tanuló? De még mielőtt elrettenne az olvasó, nézzük meg mit ír erről a kerettanterv, amely a NAT szellemében íródva, közelebb viszi a pedagógust a megvalósítási lehetőségekhez.

„Felismerő kottaolvasás

- *A kottaolvasás a zene értésének eszköze...* [a NAT 2012-ből szó szerinti idézet ld. 14. oldal]
- ***Az ötvonalas kottaképet a gyerekek látják már akkor is, mikor a jelrendszereket még nem tudják megfejteni. A tanulók a felismerő kottaolvasás segítségével egyre több zenei jelenséget képesek jelrendszerről felismerni. A kottaolvasás nem cél, hanem eszköz az iskolai zenetanulás folyamatában.***
- *A felismerő kottaolvasáshoz kapcsolódó zenei ismeretek tanítása soha nem elvontan, hanem az énekes és hangzó zenei anyaghoz kapcsolódóan történik. A népdalokból vett zenei fordulatokat felhasználják a ritmikai, metrikai és dallami elemek tudatosítására, formájuk megismerése pedig segít a formaérzék fejlesztésében. Az elemző megközelítés helyett válasszák a műfaji meghatározást, találják meg az élethelyzet, az érzelmi kifejezés, az esztétikai szépség személyes kapcsolódási pontjait. A népdalok szövegének értelmezése rávilágít a népdalok gazdag szimbolikájára, megvilágítja a magyar szókincs gazdagságát. A népdalok nem a felismerő kottaolvasás gyakorló példái. Csak akkor kell szolmizáltatni, ha az a szebb, tisztább megszólaltatást segíti.”*

A kiemelt részek továbbra is az értelmezhetetlen kategóriában maradtak. A *megfigyelés* (lehetőleg hangzó zenei anyagban) – *tudatosítás* (neve, írásmódja) – *gyakorlás* (változtos formában, egyre magasabb szinten) módszertani lépéseket felülről látszik a NAT és a kerettantervi magyarázat is. Attól, hogy egy nehéz dolgot a másik végén fogunk meg, még nem biztos, hogy elbírjuk. Ha edzünk rá, tehát időt szánunk a fejlődésre, akkor azonban megnő az esélyünk rá, és talán idővel sikerül is, megbirkózunk vele. Nos, ez az idő csak részben áll rendelkezésünkre. Az alsó tagozatban, ami nagy örömünkre szolgálhat, az az oktatáspolitikai döntés, miszerint az ének-zene órák száma heti 2-re emelkedett. Reméljük, a tanítók velünk örülnek, és hatékonyan, a művészeti nevelés szolgálatára használják ezt az időt. „... a tanítóknak micsoda lehetőség adatik a kezébe nap, mint nap! Hiszen nem egy héten egyszer, hanem bármelyik órán, szünetekben, délutáni foglalkozásokon lehetősége van dalra fakadni, belefűlelni egy-egy zenemű részletébe, meghallgatni a csend, a madarak énekét vagy rácsodálkozni egy-egy hangulatra, képre, versre, a művészetek sokszínűségét odavarázsolva. A kerettantervek kapcsolódási pontokat jelölnek segítségképpen

a magyar nyelv és irodalom, a dráma és a tánc, illetve a vizuális kultúra tantárgyakhoz. A kodályi »mindennapos« zenei nevelés kis időre, akár pár percre, pillanatra, de megvalósulhat! Ezek az alkalmak szépen lassan összeadódnak és napjainkat észrevétlen szövi át a zene. Ezek után az énekóránk ezeknek a »ellopott«, megélt pillanatoknak, hangulatoknak az összefoglalása, összerendezgetése lehet. Van-e erre erőnk, van-e elszántságunk megújulni, van-e szabad lelkünk, hogy szárnyalhasson, és egyáltalán: mi magunk jól érezzük-e magunkat az óráinkon? Ez a kulcskérdés. Hivatásunk-e, életünk-e a zene? Vállaljuk-e, hogy a nehézségekben is átvergődve visszük ezt a csodálatos és világhírű magyar zenei nevelési filozófiát a vállainkon tovább? Ezen el kell gondolkodnunk. Azon is, hogy mennyi erőnk, kapacitásunk, időnk, lehetőségünk van az ének-zene tanítására. Mik segítenek, mik gátolnak céljaink elérésében? Tudunk-e változni, változtatni?»⁴²

Az idő szorítása természetesen nem ment fel senkit a hatékony munkavégzés alól. A felső tagozatos és a középiskolai osztályokban ének-zenét oktatók még várják, hátha rájuk is sor kerül. Nézzük a kerettantervi óraszámokat!

Évfolyamok	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Heti óraszám	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Éves óraszám	74	74	74	74	37	37	37	37	37	37

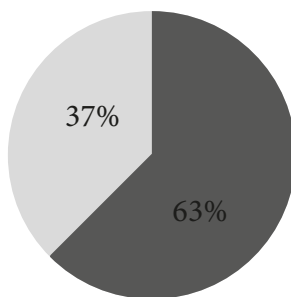
Az alacsony óraszám, a felgyorsult világ elgondolkodtatta a zenepedagógusokat, kérdéseket fogalmaztak meg: hogyan tovább iskolai ének-zene tanítás?

Mit, miért, hogyan tanítsunk vagy ne tanítsunk? Melyek a zene funkciói? A lehetséges válaszok: megismerő, szórakoztató, gyógyító, preventív, szocializáló. A hatékonyság növelése mindenképpen követelmény, erre lehetséges alternatíva a különböző tantárgyi szerkezetek létrehozása: – komplex művészeti blokk – integrált tárgyak – projekt jellegű tanulásszervezés – helyi jellegű egyéb módok.

2015-ben miniszteri ötletként felmerült a mindennapos éneklés gondolata, a pécsi Europa Cantat kórusfesztivál kapcsán. A cél érdekében hamarosan megalakult a Mindennapos Éneklés Bizottsága, e nemes gondolat tettekre váltásáért. Célul tűzték ki, szakmai javaslatot tettek arra, hogy az iskolai kórusok „védett időben” énekelhessenek, valamint, hogy az ének-zene tárgyat csak szaktanár taníthassa az iskolákban. Konferenciát hívtak össze (2016. április 15-re ELTE TOK), ahol az agykutatótól a tanítóig, a zene ügyéért tenni akaró emberek hozták az új vagy leporolt ötleteiket, dalolásra invitálták az énekelni amúgy is szerető, javarészt zenetanárokat, akik ott megtapasztalhatták, amit egyébként is tudtak: énekelni jó. Íme, ilyen könnyű, csak egy jó zenei ötlet kell, és máris megvalósulhat a mindennapos éneklés.

⁴² Farnadi Tamara: Hagyomány és megújulás az alsó tagozatos énektanításban. Betekintés a Kerettantervekbe. In: <http://www.parlando.hu/2014/2014-4/2014-4-02-Farnadi.htm>

Léteznek olyan iskolák, ahol minden nap énekelnek a gyerekek, kampányok nélkül is. Ahol a tanító A-ból B-be úgy viszi a tanulókat, hogy közben énekelnek, ha látja, hogy fáradtak valamelyik közismereti órán, bátran megtáncoltatja őket stb. A nagy fogadkozások után hiába várjuk a Bizottság állásfoglalásait, javaslatait, minden megy a régi kerékvágásban. 2017 májusában, a Magyar Nemzetben az alábbi gondolatok jelentek meg e téma kapcsán a zeneoktatásról: *„Ahogy minden tantárgynak, úgy az éneklésnek is a kulcsa a jó szakember, aki készségfejlesztéssel, motivációval még az átlagos adottságú gyermekekből is színvonalas kórust szervezhet. Talán éppen ez az egyik legnagyobb probléma, az ének-zene oktatás – az évtizedek távlatából módszeresnek tűnő – szétverése mellett sokan lemorzsolódtak, sokan pedig belefásultak a meg nem becsülttség érzésébe, hiszen tény, egy átlagos iskola átlagos tanári karában az énektanár valahol a ki nem mondott ranglétra legalján helyezkedik el, különösen a szülők és a gyerekek szemében. Pedig nem így indult a magyar zeneoktatás, amely gyakran hivatkozik még ma is Kodályra. Kodály elképzelése egyébként görög mintára a testnevelést is mindennapos szükségletnek tartotta, ahogy az éneklést is. A heti 5 óra viszont még a fénykorban is csak a tagozatokon működött, máshol heti kettőt tartottak. Jelenleg is a heti kettő a reális elképzelés, ennél többel még véletlenül sem lenne szerencsés megterhelni az így is magas óraszámot.”* Miközben a mindennapos éneklés gondolatával játszadózunk, kiderült, a 2014–2015. tanévi adatok szerint az általános iskolák és gimnáziumok 1/3-ában nincs énekkar.

63% = 1686 iskola, ahol van valamilyen énekkari csoport

2017-ben iskolai kórusok számára pályázat jelent meg, tartalma szerint az iskolák kórus alapítására, valamint a meglévő kórusok munkájának zökkenőmentesebbé tételére kérhetnek pénzösszegeket, melyeket jogtiszta kották vásárlására, utazási lehetőségekre, meghívott előadók tiszteletdíjaira is felhasználhatnak.

A kerettanterv szerint az ének-zene oktatásához szükséges tárgyi feltételek az alábbiak:

- „Szaktanterem pianínóval vagy zongorával
- Megfelelő nagyságú tér a mozgáshoz, énekes játékokhoz
- Megfelelő terem a kórusmunkához
- Ötvonalas tábla
- Mágneses tábla

- Ritmushangszerek
- Jó minőségű CD- és DVD-lejátszó, erősítő, hangszórók
- Számítógép internetkapcsolattal
- Hangtár, hozzáférhető hanganyag”

Aszükséges eszközök ideális állapotot demonstrálnak, és bár szaktanterem és zongora nélkül is remek ének-zene órák tarthatók, az oktatáspolitikai ez irányba is lépéseket ígért a „pianínót minden iskolába” programmal. „A Kodály-évhez kapcsolódva, Kocsis Zoltán inspirációjára fogják megvalósítani a pianínó programot, az iskolákon múlik majd, hogy élnek-e a lehetőséggel.” Tehát biztató lépések történtek, jó az irány – jöjjenek a jobbnál jobb ének-zene pedagógusok, használják ki a lehetőségeket!

„Aki zenével indul az életbe, bearanyozza minden későbbi tevékenységét, az életnek olyan kincsét kapja ezzel, amely átsegíti sok bajon. A zene tápláló, vigasztaló elixír, és az élet szépségét, s ami benne érték, azt mind meghatványozza.”

III. Pedagógusképzés

A közoktatási látélet után tekintsük át a pedagógusképzés állapotait! Ahhoz, hogy az ének-zene óra ne gyötrelem legyen, hogy a tanulók örömmel várják az órákat, előfeltétel a nagy szakmai és szakmódszertani tudású, pedagógiai, pszichológiai ismeretekkel is felvértezett ének-zene tanár. A közoktatás elmúlt 20-25 évét, az ének-zene tanítás helyzetét, törvényi lehetőségeit a NAT-ok kapcsán áttekintettük. De mit látunk ma, a folyton átalakuló pedagógusképzésben? A képzésre érkezők dalkultúrája, zenei képzettsége, meg sem közelíti a 10-15 évvel ezelőtti (régebbit már említeni sem merünk) jelentkezők zenei tudás- és műveltség szintjét. Kodály írásait olvasva rádöbbenünk a szomorú tényre: nem hogy a 100 éves kodályi tervet nem valósítottuk meg, de mondhatni: visszakanyarodtunk a múlt század első felének bizonyos zenepedagógiai hiányosságaihoz. Az alapoknál kell kezdeni! Ennek ellenére évekig nem mértük fel az óvóképzőbe érkezők énektudását, a képzésnek ellenálló, esetleg beteg hang, a dallamsüketség, a cigarettázással basszussá mélyülő női hang sem jelentett akadályt. Ezek az óvópedagógusok a mai óvodákban dörmögésre nevelik gyermekeinket. Az egyvonásos oktáv hangterjedelem feltétlenül szükséges minden óvónőnek, csecsemőgondozó-kisgyermeknevelőnek, ez a minimum, amit énekhanggal bírnia kell. Bírja is, ha rászorítjuk a képzésben. Aki a c' alatt énekelte a gyermekeket, nem az énekhangját fejleszti, képezi, ápolja, hanem dörmögésre, skandáló, jó esetben ritmikus beszédre szoktatja csak. Már szinte hallom az ellenvetéseket: arra is szükség van. Igen, de arra ott vannak a mondókák, a ritmusérzék korai fejlesztésének értékes, időtálló népi (tan)anyagai. A kisgyermekkel foglalkozó pedagógusoknak a napi

terhelést bíró egészséges hangképző szervre van szüksége. A pályán reményeink szerint, sok-sok évet töltenek el, kis tanítványaik, azok szülei és saját maguk gyönyörűségére, épülésére. A dalokat teljes biztonsággal, tiszta intonációval, pontosan, példamutatóan kell énekelniük. A „fölnyes” tudás talaján tudjuk aztán megosztani a figyelmünket, merünk kreatívak lenni, az énekes népi játékokat önfeledten játszani a gyerekekkel. Az óvodapedagógus, a tanítóképzés, az ének–zene tanárképzés mai formájában, nagy örömről van alkalmassági vizsga – a tanárképzésben, bár különböző formákban, de mindig is megvolt. Tapasztalatunk szerint igen sok a motivált fiatal, ez azt is jelentheti, talán visszanyeri megbecsültségét a pedagóguspálya! Azonban a képzésre jelentkezők jelentős százaléka a rossz hang állapotban, gyenge hallással és éneklési készséggel kerül a felvételiztető bizottságok elé. Nem ritka, hogy az óvodapedagógusi, tanítói alkalmassági felvételin, napi 20 meghallgatott jelentkezőből 50% nem felel meg az alapvető követelményeknek. Nem tud saját maga választotta dalokat – ebből készült! – tisztán intonálni, majd egyszerű, kis hangterjedelmű, népi gyermekjáték dalokra emlékeztető motívumokat visszhangszerűen visszaénekelni. Akkor kérdezhetjük itt, és kérdezzük is az alkalmassági vizsgán: mi történt az ének-zene órákon? *„Énekóra az nem volt”* – hangzik a lakonikus válasz. Vagy volt, de *„azt mondta az énektanár, én ne énekeljek, mert nem tudok”*. Máskor, ki ne hallott volna még olyan esetről, hogy a tanító nem szeretett/tudott énekelni és inkább matematika, vagy magyarórát tartott az ének-zene óra helyett? Így telnek el évek, a zenei nevelés szenzitív időszakának soha vissza nem térő évei. Felháborító és egyben elkésztő. A differenciált fejlesztés lehetősége minden pedagógus számára adott. Élünk vele! Tudomásul kell vennünk, hogy bár nem vagyunk, mondjuk sebészek, akik egy műtéti mozdulattal életet menthetnek, mégis hatalmas a felelősségünk a gyermeki lélek ápolásában. Egy jól megválasztott dal, egy dalos játék, egy közös éneklés feledteti az emberrel minden gondját-baját. Nem véletlenül énekelt sokkal többet a régebbi korok embere. Gyógyír volt a lelkének.

Vizsgáljuk meg a tanárképzés ügye hogyan alakult az elmúlt évtizedekben! Az 1980-as években az ének-zene tanárképzésbe érkező oktató, a felsőoktatáson belül, a főiskolai két-szakos tanárképzés területére lépett. Az ének-zene szakos tanárjelöltek a szak specifikuma szerint, (a közoktatás általános tantervű heti 2 db szakos órája miatt, a tanári heti kötelező óraszám, a teljes tanári státusz kitöltése végett), praktikus párosítással, magyar, történelem, matematika, egyéb szakpárban (intézmények szerint változó párosításokban) végeztek tanulmányaikat, kaptak a képzés sikeres teljesítése után oklevelet. Hangsúlyos volt a képzésben a szak, tehát a hallgató elsősorban ének–magyarosnak, vagy „ének–törisnek” vallotta magát. Az természetes volt, hogy tanult pedagógiát, didaktikát is. A két közismereti tárgyban nem elég erős, de alapvetően magasabb zenei előképzettséggel rendelkezők részére megjelent az ének-karvezetés, úgynevezett másfél szak. Ennek bevezetése, kialakítása a zeneakadémiai karvezetés szakos képzés mintájára történt, mely nevezett szak a középiskolák, elsősorban a gimnáziumok ének-zene tanárainak képzését célozta

meg, bár az ország ilyen irányú igényeit nem tudta teljesen ellátni. Nem mindenki vállalta a tanítás feladatait, magas szintű tudásukra másutt is igényt tartottak. Az ELTE és a vidéki tanárképző főiskolák is jogosítványt kaptak az ének-zene karvezetés szak indítására, ahol a felvételi magasabb szintű volt, mint a kétszakos képzésben. Remek ének-zene tanárok képzése történt mindkét formában, főiskolai szinten. Ezek a szintek maradtak viszonylag sokáig, jót tett az állandóság, a kiszámíthatóság. 1997-ben történt egy jelentős változás, amely főképpen a pedagógia, pszichológiai modul előretörését hozta a képzésbe.

111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet

Új tartalmakat, vizsgatípusokat hozott a képzésbe és azt az akkor megdöbbentő felismerést a szakterületeknek, hogy hegemoniájuk megszűnt, a pedagógia, pszichológia – kellő szakmai és oktatáspolitikai erővel a háta mögött – jelentősebb szeletet kíván a tanárképzésből. A rendelet és annak melléklete meghatározta a képzés főbb tanulmányi területeit és arányait:

„A pedagógia, a pszichológia és ezek határtudományainak elméleti alapjai:

a pszichológia alapjai;

a személyiség és fejlődése;

a nevelés- és oktatáspolitikai, a nevelés- és oktatáspolitikai alapjai;

szociálpszichológia az iskolában;

a nevelés történeti, filozófiai, elméleti alapjai;

az oktatás elméleti alapjai;

a hazai oktatás rendszere, irányítása, szabályozása, intézménytípusai;

a vezetés- és szervezéstudomány, az informatika pedagógiai vonatkozásai

*[...]A **szakdolgozat** olyan szakterületi vagy oktatási-nevelési témájú szakmai feladat megoldása, amelyben a hallgatónak tanúsítania kell, hogy tanulmányaira alapozva, a témájához kapcsolódó szakirodalom, illetve empirikus vizsgálatok vagy tapasztalatok feldolgozásával önállóan képes az adott szak tanításával, valamint a neveléssel összefüggő ismeretanyag szintetizálására és alkotó alkalmazására. **A szakdolgozat azonos lehet a szakterületen elfogadott szakdolgozattal, amennyiben az a fenti követelményeknek megfelel [...]***

*A **tanári képesítővizsga** a tanári képzés megszerzésére irányuló képzést lezáró záróvizsga[...]*

*A tanári képesítővizsgára bocsátás feltételei: az adott szakon az intézményi tantervben foglalt szakterületi, valamint az általános követelmények teljesítése; [...] a **pedagógiai és pszichológiai komplex szigorlat** letétele; a szakdolgozat elkészítése [...]*”
(kiemelés a cikk szerzőjétől).

A tanári képesítővizsga eredményét az alábbiakban határozta meg a rendelet:

a pedagógiai és pszichológiai komplex szigorlat érdemjegye
az iskolai gyakorlatokat összegző érdemjegye,
a szakdolgozat és védeke átlageredménye,
a komplex szóbeli vizsga érdemjegye

egészre kerekített
átlaga

A terminológiák és tartalmuk változására lássunk még egy példát a rendeletből:

„más pedagógus szak: az óvodapedagógus, tanító, szakoktató, szociálpedagógus, nevelőtanár, pedagógia, valamint a gyógypedagógiai tanári szakok;

tanár szak: olyan alapképzési szak, amely a szakterületi alapképzésnek és a tanári képzítés megszerzésére irányuló képzésnek a szakmai követelményeit elválaszthatatlanul, együttesen tartalmazza, a szakterületi képzés önmagában végzettséget és szakképzettséget nem ad;

tanári szakképzettség: olyan kettős jellegű képzettség, amely magában foglalja a szakterületi szakképzettséget és a tanári képzítést.”⁴³

Ezek után a XXI. század elejének jelentős oktatáspolitikai döntése következett, amelynek hivatkozási alapját az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk adta.

A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény (2008. január 1-jétől hatályos változat)

„... a Magyar Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozásával a magyar felsőoktatás az Európai Gazdasági Térség felsőoktatási rendszerének részeként [...] – hagyományai és az európai egyetemek Magna Chartájában rögzített szellemi értékek megőrzése mellett – javuljon versenyképessége, [...]

11. § (1) A felsőoktatás egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szintet biztosító képzési ciklusai:

- a) az alapképzés,*
- b) a mesterképzés,*
- c) a doktori képzés.*

(2) Az alap- és mesterképzést egymásra épülő ciklusokban, osztott képzésként, illetve jogszabályban meghatározott esetben egységes, osztatlan képzésként lehet megszervezni.”⁴⁴

Az ének-zene tanárképzés az, a) Ba / Bachelor (Baccalaureus of Arts) és a b) MA / Master (Master of Arts) képzésben folytatható. Jelen írásunknak nem témája a doktori képzés, erről tehát nem szólnunk. Az eddigi ének-zene tanár képzés formáit teljesen megváltoztatta e kétciklusú képzés. Pozitívan nézve ezt az új formát, előnye, hogy a zenész ifjakkal még nem kellett 18 évesen elköteleződni az ének-zene tanári pálya irányába. Más

⁴³ <http://www.art.pte.hu/sites/www.art.pte.hu/files/files/menuek/dokument/admin/szabalyzatok/torveny/111-1999.pdf>

⁴⁴ www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/volt-okm...mukodes/.../felsoktatasi-magyar

szakokon ez vélhetően nagyobb jelentőségű. Itt azonban meg kell említenünk, ha valaki komolyan, szakmájának tekintve foglalkozik a zenéléssel és a művészképzők igen magas színvonalát mégsem éri el, akkor nincsenek nagy lehetőségei más irányban. Az első 3 év/6 szemeszter – Ba – olyan zenészi végzettséget adott, amellyel a munkaerőpiacon nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett elhelyezkedni – ez mindenképpen hátránynak mondható. Célszerű volt tehát MA képzésre továbbmenni, újra felvételizni, és MA szinten, egyetemi végzettségű tanári diplomát szerezni. Térnyerést jelentett a korábbi lehetőségekkel szemben, hogy a képesítési és kimeneti követelmények (KKK) szerint az MA énektanári oklevél zeneiskolai szolfézs oktatására is feljogosította annak tulajdonosát. A törvényalkotó 5 félévesre állította be a tanári MA képzést azoknak, akik az alapképzésből (Ba/Bsc) érkeztek. A kétszakos képzés lehetősége adott itt is, de akik nem tudnak másik közismereti szakot választani, úgy nevezett másfél szakos képzésben is végezhetek. Ok erre, az iskolákban feltornyosuló feladatok tömegében, a világ felgyorsulásában, a szerepkörök megváltozásában kereshető. Akik erre a leggyorsabban reagáltak, a dolog nyerteseivé váltak. A korábbi felsőoktatási törvényben jelölt előretörését felülmúlva, a neveléstudomány és a pszichológia tovább növelte jelenlétét a tanárképzésben. Új szakok létrehozására nyílt lehetőségük, és ezzel éltek is. Az ún. fél szakok közül csak kettő: játék- és szabadidő szervező, tehetséggondozó szak.

A kétciklusú képzés előnyeit és hátrányait nézve még néhány tényrt megvilágítunk pro és kontra. Új elem a kétciklusú képzésben a pedagógus–portfólió, mely a szakdolgozat részeként a tanárrá válás folyamatát demonstrálja. Azok az intézmények (pl.: EKF, ma EKE) amelyekben a technikai lehetőségek megengedték és a szakma elég nyitott volt az infokommunikációs technológiák (IKT) használatára, azonnal e-portfóliót kértek a végzős tanárjelöltektől. Ez egyben azt is jelentette, hogy az e-portfólióhoz szükséges fejlesztéseket elvégezték: elektronikus felület, hallgatói laptop–program, hallgatók felkészítése, képzők képzése. Mások később tértek át erre a korszerű formára.

A pályán lévő – pl. ének-zene – tanárok, a főiskolai végzettségüket egyetemire emelhették, 2 féléves képzésben. Sokan éltek is e lehetőséggel, különösen a képzéstípus bevezetésekor. A végzős, friss diplomások (eredményes MA felvétellel), megtartva hallgatói jogviszonyukat, elvégezték a 2 félévet és már egyetemi végzettséggel érkeztek a munka világába. Az x éve tanító zenepedagógusok pedig visszatértek az alma materbe, vagy kerestek egy olyan intézményt, ahol elvégezhetik ezt a posztgraduális képzést. Fontos megjegyezni, hogy megfigyeléseink szerint nemcsak a fizetési kategória ugrása motiválta, hanem a szakmai megújulás igénye is vezette a kollégákat. Tapasztalatokkal alátámaszthatjuk azt a korábbi állítást, miszerint az ének-zene tanárok a tantestületekben – különösen a kis létszámú iskolákban – elszigeteltek. Az igényes pedagógus új impulzusokra vágyik, így a szakmai megújulás személyes és közérdek is egyben.

A negatívumok közé kell sorolnunk a féléves, összefüggő, külső tanítási gyakorlatot, amely időtartamában előremutató a korábbi kétszakos tanárképzés 1 hónapos

gyakorlatával szemben. Ez a fél év, bár sokat tanulhattak a hallgatók, megtapasztalhattak egy fél éves iskolai munkát, a nehézségeket még a mentor segítségével áthidalva, azonban a munka világába legkorábban februárban kerülhettek. Nem életszerű dolog, hiszen csak különleges esetben keres tanév közben közoktatási intézmény pedagógust. Sarkítva mondhatjuk, megérkeztek a munkanélküliség világába. Vonatkozik ez az ideális tempóban haladó diákokra! Tehát kétszeresen rossz üzenet az ifjú, tetterre kész pedagógusok esetében – jeleztük a törvényalkotó felé – évekig eszerint folyt a képzés. Végzős diákjaink jelzéseiből arra következtetünk, aki az említett januári diplomázás után nem kapott pedagógusi munkát, tehát megélhetése miatt más területre kényszerült, nem siet vissza a pedagóguspályára. A tanárképzésben megszerzett kompetenciáit más területen is jól hasznosítja. A következő törvényi változás, feltételezéseink szerint – erre az anomáliára reflektálva és egyéb szakmai indokokat is figyelembe véve – ezt megváltoztatta, megemelte, erről később szólunk. Amikor már a pedagógusképzéssel foglalkozó intézmények elértek abba az állapotba, hogy kissé komfortosabban érezték magukat, mivel akkreditálták (nem kis munka!!) kidolgozták, jól működtették rendszerüket, akkor az oktatáspolitikai ismét alapjaiban változtatta meg a törvényi hátteret.

283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről.

„2. § E rendelet alkalmazásában

a) tanári szakképzettség: olyan szakképzettség, amely tanárszakonként különböző szakterületi tudást és valamennyi tanárszakon az oktatásra és nevelésre egységes tanári felkészítést ad;

b) tanárszak: [...] az iskolai nevelés-oktatás, valamint az iskolai nevelés-oktatás szakképesítés megszerzésére felkészítő szakaszainak az 5–12., illetve 5–13. évfolyamain - általános iskolai tanári szakképzettség esetében az iskolai nevelés-oktatás 5–8. évfolyamain, továbbá az iskolai nevelés-oktatás szakképesítés megszerzésére felkészítő 9–11. évfolyamain, [...] az adott szaknak megfeleltethető tantárgyak tanítási, valamint az iskola pedagógiai feladatainak végzésére felkészítő szak;

c) közismereti tanárszak: az iskolai nevelés-oktatás szakaszában, a szakrendszerű oktatásban tanári munkakör betöltésére készít fel; [...]

g) tanárképzés: olyan képzés, amely e rendeletben meghatározott esetekben a közismereti tanárszakokon [...]csak két tanárszak egyidejű képzésével szervezhető meg, illetve vehető fel a felsőoktatási felvételi eljárásban és a mesterfokozat is a szakpárosítás szerinti két tanári szakképzettség követelményeinek teljesítésével szerezhető meg.”⁴⁵ (Kiemelések a cikk írójától.)

⁴⁵ 283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1200283.kor (2017. 06. 14.)

Az osztatlan tanárképzés hatályos KKK-ja szerint, az okleveles ének-zene tanárrá válás képzési célja és ideje alaphelyzetben:

„A képzési idő félévekben és az összegyűjtendő kreditek száma a tanárképzés különböző formái szerint:

4.1.1. Az 1. § a) pontjában foglalt osztatlan képzésben

a) a 3. melléklet szerinti közismereti tanárszakokon, kétszakos képzésben

aa) 10 félév, 300 kredit [...]”

„A képzés célja az iskolai nevelés-oktatás évfolyamain, a szakképzés és a felnőttképzés zenei-kulturális területein, magas fokú zenei, illetve pedagógiai tudással rendelkező, az ének-zene oktatására képes tanárok képzése, akik karvezetői felkészültségük alapján alkalmasak az iskolai kórusmunka vezetésére, az abban rejlő zenei nevelési feladatok ellátására, pedagógiai kutatási, tervezési, fejlesztési feladatok végzésére, valamint az oktatási-nevelési feladatok ellátására, továbbá a tanulmányaik doktori képzésben történő folytatására.”⁴⁶ (Kiemelések a cikk írójától.)

Az aláhúzással kiemelt részek a legfontosabb változást jelölik, ami egyben azt is jelenti, hogy visszatértünk a régi jól bevált kétszakos képzéshez, amelyről a Tanárképzés rész elején szoltunk. A képzési idő változása csak látszólagos, hiszen a 10 félévből 2 félév az összefüggő, külső helyszínen töltött tanítási gyakorlat. A réges-régi 1 hónap, majd fél év után 1 év, ez mindenképpen óriási haladás, életszerű döntés. A gyakorlat alatt hallgatói jogviszonyban, mentor vezetésével ismerkedik az iskola világával, és tanítja mindkét szaktárgyát a jelölt. Ami még több: a gyakorlattal párhuzamosan, a felsőoktatási intézményben szakmódszertant oktató tanárával folyamatosan konzultál szemináriumi foglalkozásokon, mindkét szemeszterben. Az új képzési formában még nem szereztünk elég tapasztalatot, hiszen a lehetséges első végzős évfolyam az 1 éves gyakorlatot még nem kezdte meg. Az azonban már a képzés testreszabásakor, intézményre alakításakor kiderült, hogy ez a képzés szakmailag, sajnos nem lesz, nem lehet olyan tartalmú amilyen volt, vagy amilyet az ének-zene tanárképzők ideálisnak gondolnak. Harc a kreditek szabta keretek között a szakmáért, így jellemezzük. A kiegészítő, ún. rövid ciklusú képzések helyzete, bár a törvényi kiegészítő rendelkezések már napvilágot láttak, e cikk írásakor még kaotikus állapotban, mondjuk pozitív gondolkodással: kidolgozás alatt vannak. Természetesen a világ változásaira is reflektáló, korszerű képzés a célunk. Az 1980-as éveknél kezdett bemutatásunk óta hatalmas utat tettünk meg a tanárképzésben, óriási változásokkal, rengeteg munkával, próbálkozással, küzdelemmel.

---

⁴⁶ 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300008.emm (2017.06.15.)

Múlt – jelen – jövő alcímmel megjelenő zenepedagógiáról szóló írásunk látélet, vagy korrajz. Az 1960-as évektől indulva – személyes életrajzi elemekkel, törvényi hátterekkel, azoknak való megfelelés kényszereivel, lehetőségekkel, szárnyalásokkal, megtorpanásokkal, szakmai tapasztalatokkal, zeneszeretettel és pedagógusi hivatással jellemezhető – évtizedekre tekintettünk vissza. Minden, ami ebben az írásban a magyarországi ének-zene oktatásáról, zenével, a zene erejével nevelésről, tanárképzésről szól, kiragadott példákban kötött csokor. Tettük mindezt Kodály Zoltán halálának 50. évfordulóján, a mester iránti tiszteletadásul.

„Lehet élni zene nélkül is. A sivatagon át is vezet út. De mi (...) azt akarjuk, hogy az ember ne úgy járja végig élete útját, mintha sivatagon menne át, hanem virágos réteken.”⁴⁷

Felhasznált irodalom

- Farnadi, Tamara:** Hagyomány és megújulás az alsó tagozatos énektanításban – Betekintés a Kerettantervekbe. In: <http://www.parlando.hu/2014/2014-4/2014-4-02-Farnadi.htm> (2017. 05. 30.)
- Hajdú, Erzsébet:** A Nemzeti alaptanterv bevezetésének hatása a tantárgy- és tanórarendszer alakulására. In: Új Pedagógiai Szemle 50. évf. 3. sz. 2000. március 22–37. p. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00036/2000-03-ta-Hajdu-Nemzeti.html> (2017. 05. 10.)
- Horváth, Krisztián:** Az iskolaügy politikum. In: Nyelv és Tudomány <https://www.nyest.hu/hirek/az-iskolaugy-politikum> (2017. 05. 25)
- HVG** <http://hvg.hu/elet/20170415> (2017. 06. 09.)
- Kis–lexikon** <http://www.kislexikon.hu/generativ.html> (2017. 05. 30.)
- Kis-Tóth, Lajos – Komló, Csaba:** Az e-portfólió alkalmazása a pedagógusképző felsőoktatási intézményekben. https://www.oktatas.hu/pub_bin/.../Komlo_Csaba_KisToth_Lajos_eloadas.doc (2017. 06. 15.)
- Kodály, Zoltán:** Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1974.
- Komló, Csaba:** Virtuális szeminárium: E-portfólió elemzés és értékelés <http://mek.niif.hu/14100/14184/pdf/14184.pdf> (2017. 06. 15.)
- KÓTA – Énekklő Ifjúság** http://www.kota.hu/index.php?option=com_content&view=category&id=20 (2017. 05. 10.)
- Magyar Kodály Társaság:** Meghívó előadásra. <http://m-kodalytarsasag.hu/eloadas.htm> (2017. 06. 15.)

---

⁴⁷ Magyar Kodály Társaság: Meghívó előadásra. In: <http://m-kodalytarsasag.hu/eloadas.htm> (2017.06.15.)

Magyar Nemzet online <https://mno.hu/grund/mire-lehet-jo-egy-iskolai-pianino-2400948> (2017. 06. 12.); <https://mno.hu/belfold/fontolva-halad-a-mindennapos-enekles-1337218> (2017. 06. 12.)

Malina, János: Zenével a zavarok ellen. In: Parlando 2013. <http://www.parlando.hu/2013/2013-1/2013-1-12-Malina.htm> (2017. 05. 10.)

Nagyszalontai köszöntő. In: **Kodály, Zoltán:** Gyermek- és nőikarok. Jubileumi, bővített kiadás. Budapest, Editio Musica, 5–6. p. https://www.citatum.hu/szerzo/Kodaly_Zoltan (2017. 05. 10.)

Pukánszky, Béla: Kodály Zoltán zenepedagógiai munkásságának életreform motívumai. In: Iskolakultúra, 2005. (15. évf.) 2. sz. p. 26–37.

Jogszabályok

Felsőoktatás

111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet a tanári képzés követelményeiről <http://www.art.pte.hu/sites/www.art.pte.hu/files/files/menuk/dokument/admin/szabalyzatok/torveny/111-1999.pdf> (2017. 06. 10.)

2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról http://europass.hu/documents/oklevelmellet/EDS_jogszabalyok_2012.pdf (2017. 06. 13.)

Felsőoktatási törvény–Nemzeti Erőforrás Minisztérium, A felsőoktatási rendszer intézményeinek működése, a felsőoktatási intézmény létesítése 20. p www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/volt-okm...mukodes/.../felsooktatasi-magyar (2017. 06. 13.)

283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1200283.kor (2017. 06. 14.)

8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300008.emm (2017. 06. 15.)

Közoktatás

A Nemzeti alaptanterv I. Fejezet–A nemzeti alaptanterv szerepe a kötelező oktatás tartalmi szabályozásában 1995. október 10. <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatasi/archivum/nemzeti-alaptanterv> (2017. 05. 10.)

NAT: 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300243.KOR (2017. 05. 30.)

110/2012 (VI.4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról In.: Magyar Közlöny 2012. 66.sz. rendelet: 10635–10847. Művészetek (II.3.7.) Ének-zene: 10784–10790. o.

51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet a kerettantervek kiadásának és jogállásának rendjéről mellékletei http://kerettanterv.ofi.hu/01_melleklet_14/index_alt_isk_also.htm; http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (2017. 06. 10.)

Kerettanterv <http://kerettanterv.ofi.hu> (2017 06. 09.)